

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Taavi Tiidor

EHA TALU SEISUKORRA HINNANG
Kaatsi küla, Kambja vald, Tartu maakond

2016/2017 õppeaasta
Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse lõputöö

Tallinn 2017

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen koostanud antud lõputöö iseseisvalt ning seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on töös viidatud.

„ ” mail 2017. a.

.....
(allkiri)

Töö vastab kehtivatele nõuetele ja lubatud kaitsmisele:

„ ” mail 2017. a.

.....

Kaitstud hindele:

.....

„ ” mail 2017. a.

.....

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Ajalooline ülevaade.....	7
1.1. Mõisaaeg.....	9
1.2. Krunt	10
2. Taristu.....	11
2.1. Kaev	12
2.2. Ait	13
2.3. Laut	14
2.4. Saun-garaaž.....	17
3. Eluhoone.....	18
3.1. Vundament.....	20
3.2. Kelder.....	20
3.3. Katus	21
3.4. Avatäited.....	21
3.5. Interjööor	24
3.6. Küttekolded.....	25
Säilitatavad väärtused ja soovitused.....	26
Kokkuvõte	28
Kasutatud kirjandus ja teised allikmaterjalid.....	29

Sissejuhatus

Minu uuritav objekt on Eha nimeline maamaja kompleks mis paikneb Kaatsi külas, Kambja vallas, Tartu maakonnas. Kinnistu ei kuulu kaitse alla ega ole koormatud muude piirangutega peale paigaldatud elektriliiniga kaasnevate kohustustega. Kinnistu on kinnistusraamatus registreeritud numbri 120264416 all. Kinnistu koosneb ühest katastriüksusest, mis kannab numbrit (28203:006:0193), krundi pindala on kokku 2,5 ha. Juurdepääsu tee on servituudis kahe naaberkinnistuga.

1. Foto kinnisvara portaalilt Stockest enne omanikuvahetust 2007 a.

Krundil paiknevad järgmised hooned: elumaja, ait, kaev ning ühe katuse all on garaaž koos saunaga. Varemtena on säilinud laut. Hoonestus asub 750 m kaugusel Kambja - Sirvaku teest edelas. Hoonestuse juurde viiva tee nimi on Pedaja-Lombi.

Majapidamine on rajatud tõenäoliselt asuniku taluna. Hooned on väikesemahulised ning majapidamine on lahku rajatud loomapidamise hoonest. Eluhoone on ehitatud krundi kõige kõrgema osa serva peale. Eluhoone taha jääv viljapuuaid jääb samuti kõrgemale alale. Õueala piirab lõunast ait ja läänest lauda ja küüni vare. Põhja suunale jääb sauna-garaaži kompleks,

mille põhjakaare suunal omakorda tiik. Eluhoone jääb idasuunale. Eluhoone põhja suunal ja sauna vahele jääb salvkaev.

Eha kinnistu asub Tartu kesklinnast umbes 23 km kaugusel ja Kambja aleviku asuvast bussipeatusest ja vallamajast jääb umbes 5 km kaugusele. Piirkondlikult positsioneerides jääb majapidamine Tartust lõuna suunal ja asub Võru ja Põlva maantee vahelisel alal suhteliselt võrdsetel kaugustel. Suurusjärku on Põlvasse samapalju kilomeetreid kui Tartugi. Lähemas ümbruskonnas paiknevatest suurimatest kultuuriloolistest objektidest on Suure-Kambja mõisa varemed ja kompleks (reg. nr.7184 – 7187) ning arheoloogilise leiuna asulakoht (reg. nr. 12823), kultuse- (reg. nr. 12824) ja lohukivi (reg. nr. 12825) ning kivikalme (reg. nr. 12816). Naaberküla, Lalli, piirile jääb hiiekoht ja ohvrimänd (reg. nr. 12810).

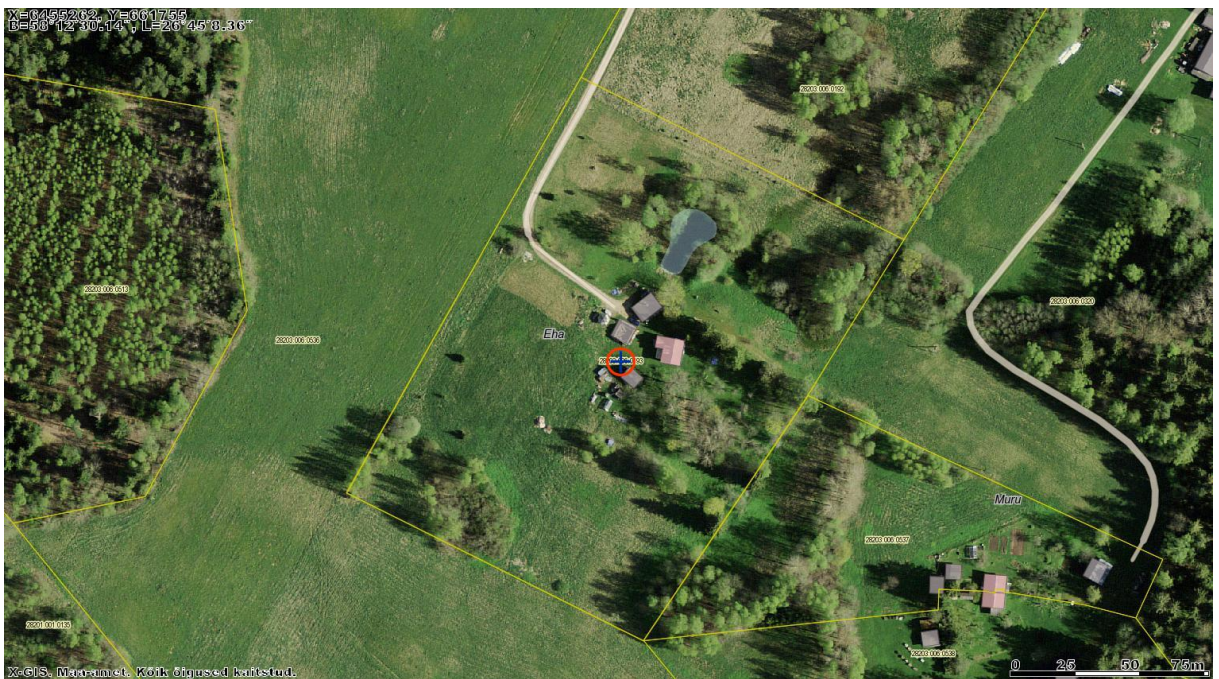
Pisut eemale jääb Kambja kirik aja surnuaed mälestusmärgiga vabadussõjas langenutele.

Veekogudest jääb lähiümbrusse Suure-Kambja Idaoja pais, Porijõgi ja Kambja paisjärv.

Hoone asub looduskaunis ja privaatses kohas ning kuulub perekonna ringi ja oma olukorra tõttu vajab toimetamist mis on ka siinse töö motiveerivaks valiku põhjenduseks.

2. Asukoha plaan.

3. Krundiplaan.

1. Ajalooline ülevaade

Omandamise läbirääkimise hetkel maakleriga väideti eluhoone rajamise ajaks 1907, kuid põgusal väisamisel selgus siiski, et tegemist on kindlustusseltsi rajamise aastaga ja sellele viitava embleemiga elumaja fassaadil.

Ehitisregistri andmetel on esmaseks kasutuseks märgitud aastaarv 1967. Nii ka kõrvalhoonetel. Meenub vestlusest Kambja Vallavalitsuse ametnikust maanõunikuga, et suure tõenäosusega on see aastanumber seotud kuidagi sohvoosi vara inventariseerimisega. Võimalik, et siin hoiti heina, sest küüni vare oli üsnagi suuremahuline võrreldes lauda osaga ja selle pudulojuste mahutavusega.

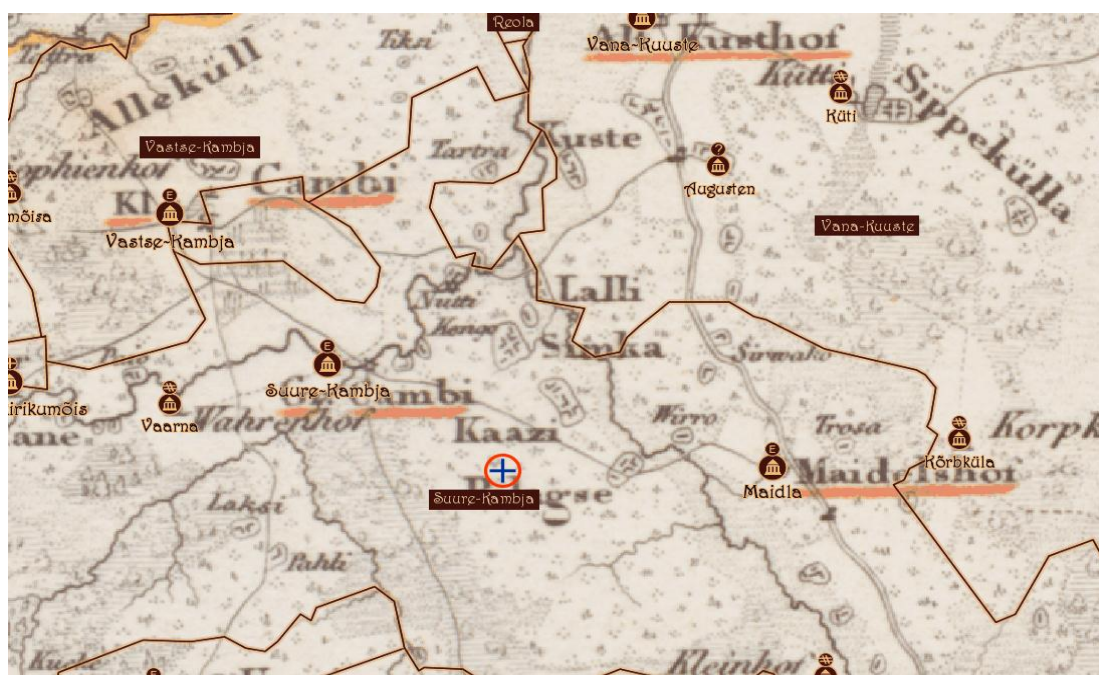
Hoone jõudis perekonna valdusse 2007 aasta augusti kuus. Vahetult enne omandamist mõõdistati ja jagati eelmise omaniku poolt senine Koidu nimeline krunt kaheks. See toimus juulis 2007. Pisut väiksem krunt jäi Koidu nimega mis on hoonestamata ja ilma igasuguste kommunikatsioonide ühendusteta. Teine pool krundist sai nimeks Eha ja pindalalt suuremana sai mõõdud 2,5 hektarit millest ehitusalast maad on 207 m², haritavat maad 16930 m², looduslikku rohumaad 3577 m², õuemaad 1877 m², ning on ka nimetatud muu maa 2617 m² lisaks veealust maad 269 m².

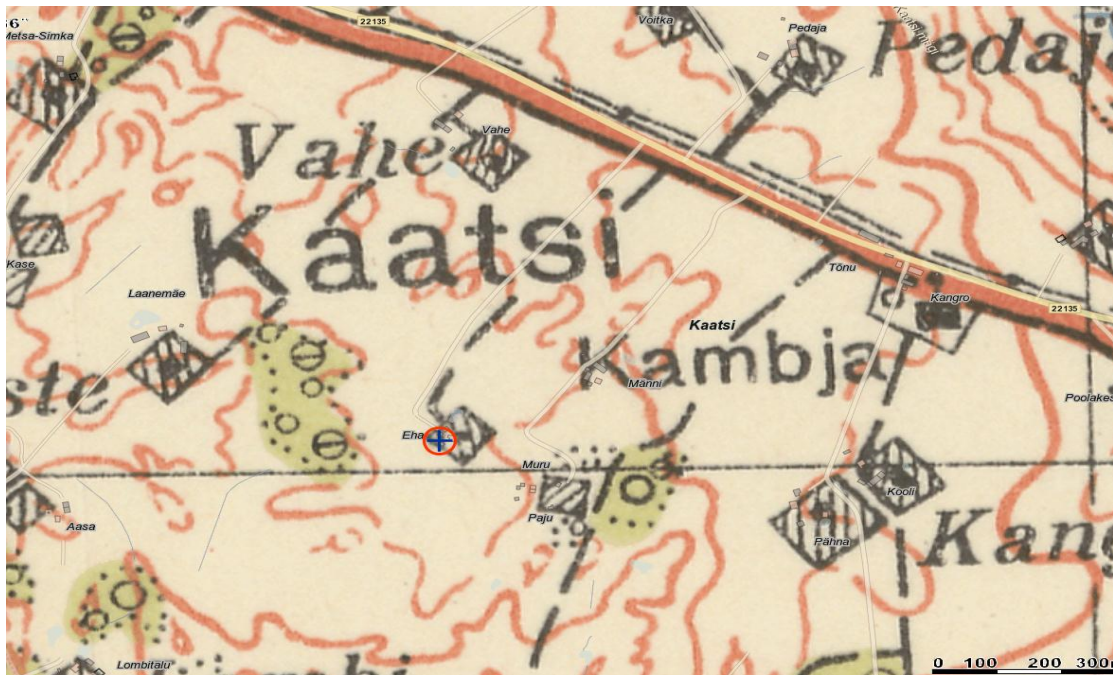
4. Koidu ja Eha kinnistud ning lähimad naabrid.

1839. aasta kaardil pole majapidamist veel märgitud. Küll aga on juba 1935 kaardilt näha, et talupidamine koos naaber talupidamistega on täitnud küla.

Omandamise hetkel tuli päevakorda senine majapidamise kasutus. Hooned olid tühjana seisnud vähemalt 7 aastat pärast vana peremehe lahkumist siit ilmast. Üksikuid kordi olid nooremad pereliikmed vaid saunas käinud ja nn. ukse lukku kontrollimas. Paar esimest tutvust krundi ja hoonetega oli omapead, sest maakleril oli muid tegemisi. Eluhoonesse sai sisse ärakukkunud elutoa aknast. Ait ja sauna-garaaži kompleks olid korralikumalt lukustatud, kuid paigaldatud akende ja aknapaalede vahelt oli sees paiknev olukord selgelt jälgitav.

5. 1839 Schmidt Rücker Liivimaa XIX saj kaart Suure-Kambja valdustest.

6. 1935. aasta kaart majapidamistega.

Iseenesest on ümbruskond juba meeldivalt Lõuna - Eestile kohaselt pisut kuppelmaastikku meenutav. Tartust välja sõites Võru maanteed mööda jääb kümnekonna kilomeetri peale Tatra org ja pärast seda algavad juba vaikselt pinnavormilt tõusud ja laskumised.

1.1. Mõisaeg

Kirikukihelkond Kambja (Camby) – moodustati 15. sajandi keskel Otepää, Tartu ja Võnnu kihelkonna osadest. Esmamainimine 1471. aastal¹.

Kambja kihelkonnas asus 1 kirikumõis ja 12 rüütlimõisa koos 4 kõrvalmõisaga ning 1 poolmõisa ja 15 karjamõisaga.

Kambja südamesse jääb Vastse-Kambja mõis, varasema nimega Klein-Kamby.

(Gut Neu-Kamby, Имение Вастсе-Камбья) milles tänapäeval asub vallavalitsus.

Rüütlimõis eraldati 17. saj Suure-Kambja mõisast. 17. saj lõpul pärandas Georg von Stackelberg Suure-Kambja oma pojale Otto Reinholdile ja Suure-Kambja mõisast eraldatud Vastse-Kambja mõisa oma teisele pojale Georgile. Pärast vendade surma päris mõlemad mõisad O. R. von Stackelbergi poeg Carl Otto. 1758. a päris mõlemad mõisad tema poeg Georg Wilhelm von Stackelberg. 1773. a müüs ta Vastse-Kambja mõisa oma õemehele Franz Wilhelm von Rennenkampffile. 1785. a müüs Johanna Maria von Rennenkampff (snd.

¹ Vastse-Kambja mõis - EAA.1370 ajalooarhiivi fondiloend.

Stackelberg) mõisa Ernst Andreas Wittele. 1868. aastal müüsid tema pärijad mõisa avalikul müügil Heinrich Gernhardtile. Gernhardtide perekonnale kuulus mõis kuni 1919. a võõrandamiseni. Mõisa viimased omanikud olid Minna Gernhardt ja tema lapsed Anna Maria, Ellinor, Elisabeth, Herta, Karin, Meeta, Heinrich ja Robert Gernhardt.

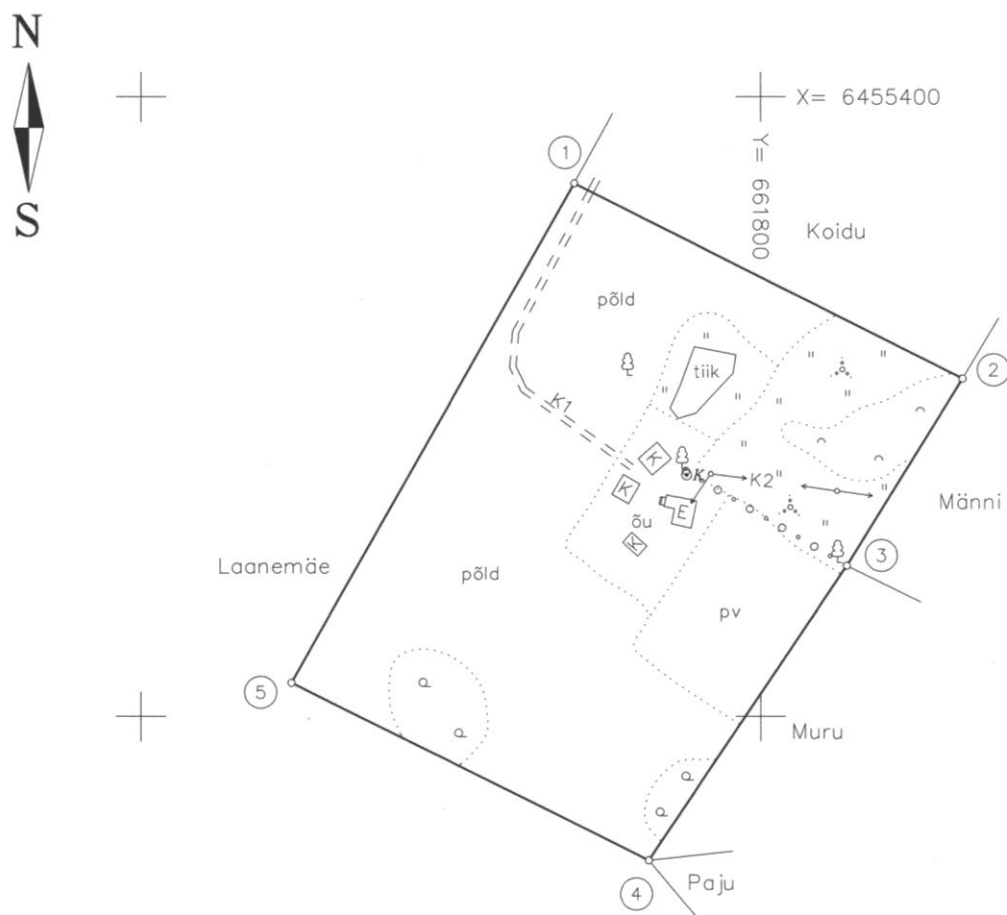
Kambja kihelkonnas on sündinud esimene eesti soost piiskop Cornelius Laaland, esimene eesti soost orelimeister Johann Thal ja eesti koorimuusika suurkuju Georg Beck. Köstri ja koolmeistrina on siin töötanud Ignatsi Jaak, kes käis Forseliuse kasvandikuna koos Pakri Hansu Jüriga oma teadmisi demonstreerimas Rootsi kuningas Karl XI-le.

Tuntud inimestest on Kambjaga seotud olnud veel Karl Ipsberg, kes alustas hariduse omandamist Kambja kihelkonnakoolis, ning Julius Kuperjanov, kes pidas 1914. aastal Kambjas koolmeistri ametit.

1.2. Krunn

Krunni madalamas osas on rajatud tiik mis koondab kokku erinevaid kuivenduskraave. Kuna pind on savine siis vesi ei imbu piisavalt kiiresti ja tekivad valgveed mis langevad tiiki ja teistesse madalamatesse kohtadesse. Siin on allikane piirkond ja tiik ei kuiva kunagi.

Ka on teisel pool eluhoonet puude ja põõsaste varjus vana tiik. Vana tiigi pervel on kokkuvarisenud rusudest loetav veel vana sauna asukoht ja savitellistest küttekolde paiknemine. Üksikud jäänused laastukatusega puit osast on paraku langenud pervest alla. Omandamise hetkel oli siin piirkonnas läbimatu kreegi võsa ja sellise rajatise leid oli puhas üllatus. Vana tiigi kuju ja paiknemist lähemalt analüüsides jõuab järeldusele, et tegemist on ajaloolise savi võtmise kohana. Mahu järgi hinnates on sealt savi võetud rohkemgi kui eluhoonele ülehoovi naljakalt lähedale jääva lauda tarbeks vaja on läinud. Laut on saviehitis ja selle küljes paiknes paar korda laudast pikem heinaküün mis sammuti oli langenud kiiva pikihoonet ja kiskunud kaasa lauda katuse. Millest tulenevalt olid tekkinud läbijooksud ja külmakahjustused ning omakorda varingud. Lauda lõunapoolse ehk parempoolse kaarakna alla on betoonivalust soklil daatum 1938. See on ka ainuke tõsiselt võetav daatum, mis on kogu hoonete kompleksi erinevate osade rajamisest teada.

7. Skemaatiline asendiplaan 2007. aasta mõõtmistest.

2. Taristu

Võimalik, et siin on varem mingi rajatis asunud, sest saun-garaaži eest kulgeb kirde – edelasuunal maapinnas maakivide kogum pea paarikümne meetri ulatuses jõudes laudast mööduda. Selle olemasolu on ilmnenud niitmisest tulenevalt. Võimalik, et tegemist on lihtsalt suvalise sirge maakivide kogumina. Piisavalt põhjalikke kaevetöid pole veel teostatud. Samas on õueala suhteliselt rahutult künklik.

Majatagune ala on pigem astanguline kui künklik. See just kui lubaks spekuloida varasema maja asumisele otse olemasoleva maja tagumise külje vahetus läheduses.

Ka vana tiik ehk savi võtu koht on suhteliselt lähedal olemasolevale elumajale, jäädes 8 meetri kaugusele. Savi võtmisest ja väljaveost on pinnareljeefis loetavad ja tuletatavad jäljed.

2.1. Kaev

Kogu majapidamine on varustatud salvkaevust tuleva veega. Salved on betoonvalust. Esimese ettevõtmisena majapidamises sai lastud puhastada kaev. Kaevumeistrid nentisid, et kaev on kasutatav ja puhas, kuid üksikud ülemised salved vajavad ajapikku kohendamist ja tihendamist. Kaev on maapinnast 12,5 meetrit sügav ja ühe vee-sooneline. Veetase on keskelt läbi 1 – 2 meetrine olenevalt perioodist. Kaevu põhi on korralikult laotud rusikasuurustest maakividest. Mingil perioodil on püütud tegeleda kaevust vee tупpa toomisega läbi torustiku. Nimelt on kaevus läbiviik umbes 5 cm läbimõõdus toruga suunaga köögi poole. Kuid toru teise otsa asukoht on veel senini teadmata.

Soetamise hetkel oli kaevus vee kätte saamiseks vibropump ning voolik paiknes kaevu kaane serva all.

8. Kaev.

2.2. Ait

Ait on ilmselt hoonekompleksist vanim ehitis. Seegi on hinnanguline. Ait on tüüpiline rõhtpalk ehitis ja on ühe ukseline ning pööningu luugiga. Pindalalt 28,9 m². Aidast seestpoolt on näha erinevate avade paiknemist ja hilisemat täitmist. Ait on olnud kaheukseline. Kogu ait on olnud jagatud salvedeks. Neist on säilinud tenderpostid. Mingil hetkel on katus lekkinud ja hoiuruumi eraldav lagi on kogunud piisavalt niiskust ning laelauad on hakanud idapoolses otsa ja lähima laetala vahelisest alast läbi vajuma. Laagid on veel püsivad. Pööningule on kogutud parajas koguses värskemaid linakiude mis lubavad rahulikult seal liikuda ilma, et läbi võiks vajuda. Veel on sinna kogunenud hobuste pidamisest üksikuid inventare nagu üks esi ja taga vankriratas, paar rangi ja mõned suised ja hobuserauad. Ilmselt on need lihtsalt sinna kokku kogutud kui võimalikku panipaika. Ait paikneb eluhoonest edelas ning vundamendiks on külgedelt ja tagumiselt poolelt maakivid. Fassaadi poolne vundament on valatud betoonist. Ait on kaetud välisseintelt rõhtsa laudvoodriga ja katustatud puidust sindliga mida omakorda katab eterniit.

9. Ait.

2.3. Laut

Laut on maakivist ja betoonsegust sokliga saviehitis. Laudal on 3 kaarakent ja kahepoolne uks hoovile ning üks plankuks küüni. Lauda katust katab peale laastukatuse veel osaliselt ruberoid ning seda omakorda lääne küljest ehk siis tagumisest küljest eterniitkatus. Ida poolne katus on kaetud sindli ja laastu ja ruberoidiga. Laudal on tilluke vintskapp. 2007 aasta ülesjoonistamise akti on märgitud hoone varemena. Kuna läbijooksud on olnud pikka aega ja pööningul on suurem kogus heina paiknenud, siis laud ja talad mis oma läbimõõdult ulatuvad 40 cm-ni ning on 6 meetri pikkused on mädanenud ja ei kannata mingit lisaraskust. Oma raskuse all on varisenud kaks tala.

2007 aasta inventariseerimise joonistel pole enam küüni märgitud oma hääbuva olukorra tõttu. Ainuke põhjus küün taastada oleks kaitseks Eestis enamlevinud edela tuulte eest mis üle välja koguvad tuisuperioodidel paraja kiiruse ja koguvad ilusad talvised hanged otse koju kätte.

10. Laut näeb väljastpoolt oluliselt parem välja.

11. interjööri vaade.

12. Vaade lõunaküljest, küüni kohalt.

13. Kütüivare.

2.4. Saun-garaaž

Saun-garaaži ehituskvaliteet jätab tugevalt soovida. Ka on probleemsed mõned sõlmed ja insenertehnilised lahendused. Pultkatusega hoonele on kevadise sula ajal ohtlik läheneda, sest hoone garaaži ukse poolne sein vajub aastase perioodi jooksul märgatavalt. Tüüpiliselt kestab kevadise sula ajal valgveede suurem liikumise periood umbes kaks nädalat ja kulgeb garaaži ukse eest tiiki. Kuid see on piisav, et mõjutada ehituse konstruktsioone läbi aja. Päringule hoone vanuse kohta sain vastuseks, et millalgi 70ndate lõpus. Silikaattellistest hoonekompleks olla olümpiaks valmis olnud. Pindalalt Saun-garaaž on 55,2 m².

Küttekolle asub allpool ukسلäve ja värske hapniku juurdevool pole tagatud ei küttekoldele ega pesuruumile, siis toimub vaegpõlemine ja ving on pidevalt sees. Seega on keeruline saavutada temperatuuri saunatamiseks jahedamatel perioodidel. Leiliruumis on ruumi neljale inimesele ja pesuruumis kolme jaoks.

Sauna eesruumis asub kaminasaal umbes 15-le inimesele. Kamin ei tõmba, sest korstna süsteem on ebapiisav ja pealmised kaminakivid, kus slepe asub, on lahtised.

14. Saun.

3. Eluhoone

15. Esifassaad jääb vaatega läände.

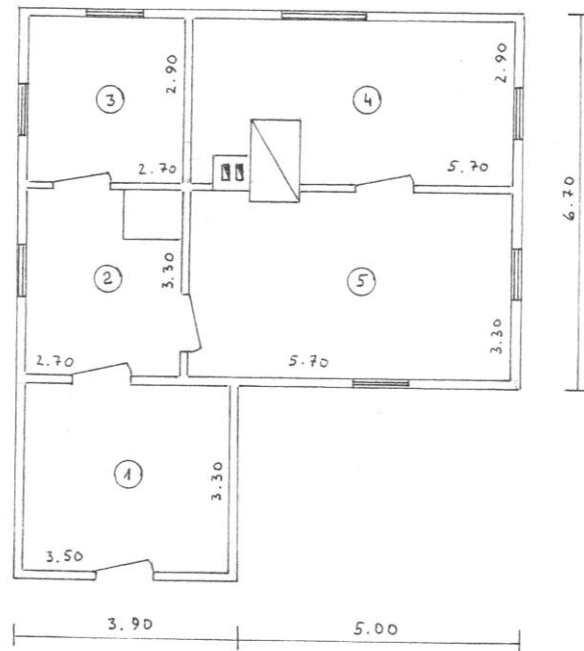
Eluhoone on püstpalkehitis. Hoone on ühekorruseline viilkatusega ja fassaadipoolse vintskapiga. Krundil paikneb põhimõtteliselt põhja-lõuna suunal. Eluhoone seinu katab kollase ookerja tooniga rõhtlaudis. Elumaja on värvitud kahel korral. Alumine värv on õige pisut tumedamat tooni. Akna raamid on valged ning laudisel säilinud piirdeliistud tumedamad punased.

Hoonet liigendab hiljem rajatud tuulekoda (ruum nr. 1), mille ette jääb massiivne kahe astmeline betoonvalust välistrepp. Elamu pindala on 73,3 m².

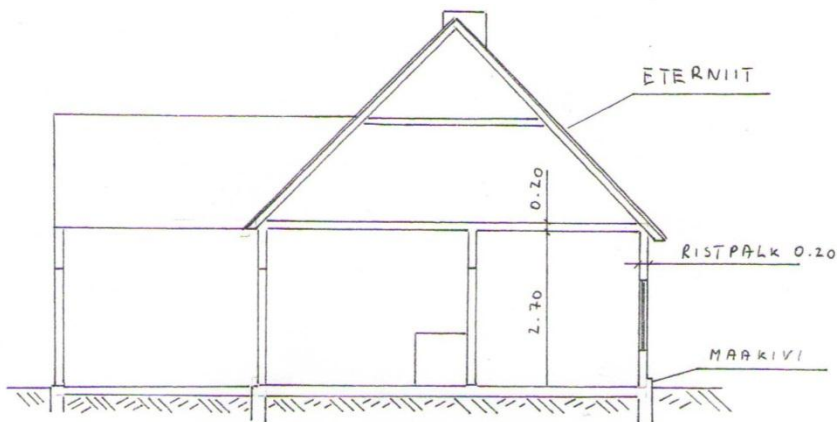
Eeskoda on hiljem rajatud ja kinnitatud eluhoone välisvoodri peale. Ka on eeskoda algselt asetunud pakkudest vundamendi postidele. Hiljem on valatud betoonist vundament kahe otsmise puidust vundamendi postide ja eluhoone vahele nii põhja kui ka lõuna küljes. Eeskoja esimene ots toetub välistrepile.

Eeskoda on rõhtpalk ehitis ja kinnitatud eluhoone külge tenderpostidega. Eeskojas asub lisaks varnale veel sahver. Põrand on betoneeritud. Eeskojast viib kööki kõrgem betoonist trepiaste.

Ruumide jaotus jaguneb viieks. Sissepääsu kaudu saab kööki (ruum nr. 2) mille taga asub tagakamber (ruum nr. 3). Selle all omakorda kelder mille sissepääs jääb õue alale ja asub hoone põhjaküljel. Köögist paremale pääseb elutuppa (ruum nr. 5) ja sealt omakorda magamistuppa (ruum nr. 4). Ka siseruume eraldavad seinad on püstpalk ehitis. Välja arvatud tagakambri (ruum nr. 3) ja magamistoa (ruum nr. 4) vaheline sein mis on laudisest.

16. Eluhoone põhiplaan.

17. Ristlabilõige.

3.1. Vundament

Kogu eluhoone esikülg ja kõrvalküljed on betoonvalust vundamendiga. Ainult tagumisel küljel on säilinud maakivist ja kehvas seisundis vundament.

Vundament on koreda toimeline ja sisaldab sentimeetriseid ja suuremaid sõelmeid. Ka on betoonist vundament ühesuguse halli tonaalsusega. Erandiks on laut mis on pisut heledama tonaalsusega ning siin on ka suuremaid kive lisatud.

3.2. Kelder

Ainuke säilinud kelder kogu krundi peale asub hoone tagakambri all. Kelder on hiljem rajatud. See on tingitud ka osaliselt betoonist vundamendi ja selle kohale jääva kõögiseina silikaat müüritise kuni akende tsoonini toa poolt ja väljast poolt pööninguni. Keldrisse pääseb väljast, hoone põhjapoolsest küljest. Kelder on lihtsa maapealse luugiga. Sealt viib edasi ülemises osas silikaat tellistest trepp ja alumises osas savitellistest trepp koos betoonist seintega. Seinad on andnud järele pinnase survele ja on mõrades ning pisut irdunud vundamendi küljest. Trepikäiku eraldab keldrit uks, kuid see on hävinevas konditsioonis koos lengidega.

Keldri põrandal on jälg tsentris asunud postist mis on olnud toeks tagakambri põrandale ning ühtlasi aidanud jagada ruumi salvedeks. Maja tagumisse poolde jääval soklil on väike keldriaken. Vastasseinas, mis jääb kööki ja tagakambrit eraldava seina alla asub suurema mahuline sisse valatud orv mille süvis on pool meetrit. Siin ruumis on tugevad niiskuskahjustused veel säilinud puidul.

18. Pääs keldrikambrisse.

3.3. Katus

Katus on tüüpiline iseloomulik piirkonna sedasorti väikeelamute viilkatus, mille nurk jääb 42 kraadi ümber. Katust liigendab esifassaadi poolsest küljest pultkatusega vintskapp ning eeskoja viilkatus. Piirkonnas on levinud vintskapid eluhoone esiküljel. Vahelduvad vaid katuse tüübid. Läbiviikudest on üks ühelõõriline täiskivi korsten mis on savitellisest ja lihtsa krohvitud pitsiga. Lisaks on puidust pööningu tuulutuskorsten. Katusekattematerjaliks on algselt olnud sindel. See on hiljem omakorda kaetud eterniidiga. Neelu kohad on napi tsinkplekiga ja vintskapi ümbrus on kaitstud sulava lumevee eest ruberoidiga. Pööningualune on lihtsa sarika ja roovitusega. Sarika samm jääb umbes meetri kanti ja on lõiguti erineva vahega. Sarika otsad on lihtsad ja tavalised maamajale omase saaglõikelise profiiliga. Eluhoone pööning ning eeskoja pööning ei oma teineteise suhtes läbikäiku. Pööningu osal on kolm avatäidet ühe sissepääsu luugiga ja läände ning lõunasse jääva aknaga. Pööning oli puhas. Võiks öelda, et isegi steriilselt puhas võrreldes muude kohtadega majapidamises Pööningule ei olnud kogutud midagi peale mõne vana pudeli. Võimalik, et see tulenes sellest, et vana peremees olla olnud ühe jalaga ja noorematel meeldis eluviisi tõttu kindlamalt maa peal paikneda.

Eeskoda ja eluhoonet siduv neelu koht on kehvasti lahendatud ja sel on läbi aegade toimunud pidevad lekked tarinditesse. Eeskoja ja elutoa akna vaheline sein on täiesti pehkinud ja vajab restaureerimist.

3.4. Avatäited

Avatäited jäävad valdavalt kahte üldistavasse perioodi. Vintskapi ehk lääne külge jääv aken on 9 ruudujaotusega. Selle alla jääv esimese korruse aken on sarnase tegumoega kuid 6 ruuduse tegumoega. Need aknad tunduvad oma tegumoelt ja materjali kasutuselt olema vanimad siin majas. Klaasimisel on kasutatud kittimise tehnikat. Elutoa sisemine aken on ilma panusteta ja lihtsalt eest tõstetav. Ülejäänud aknad on nõukogude aegsed kahe ruudu jaotusega ning liistuga klaasitud. Köögis ja magamistoas on kolme ruudu jaotusega ja ilma prospulgata.

Välisuks on nõukogude aegne tüüpiline individuaalelamutel kasutatav. Väga raske ja ära vajunud. Raamile naelutatud puit liistudest.

19. Näiteid avatäidetest.

20. Krohvitud köögisein ja keldri käik.

21. Eluhoonetagune ehk idapoolne külg.

3.5. Interjäär

Köögi uks eeskojast on lai ja kolme saepuruplaadist tahvli jaotusega. Sarnane uks on elutoa ja magamistoa vahel, kuid ülemine ruut on klaasitud ja mahult on väiksem. Tagakambri ja elutoa ukSED on ühesugused nelja ruudu jaotusega. Üks Tahveldis üleva ja teine all ning keskel kaks püstist tahveldist.

22. Siseuks.

Lagede kõrgus on kõigis ruumides 2,7 meetrit, mis lisab meeldivalt avarust.

Siseviimistlusena on kasutatud lagedes vineertahvleid ja neid on püütud kunstiliselt kujundada nii paigutuse kui ilmselt põletuse teel lisataud mustritega. Vineertahvlite ühenduskohad on kaetud peene lakitud profiilliistuga. Vineertahvlite alla jääb laudisest lagi. Vineertahvliel on siin peale ilufunktsiooni veel pööningupoolse soojustuse pudenemise takistamine.

Seinad on tubades viimistletud erinevate tüüpiliste nõukogude aega jäävate tapeetidega. Põrandat katab mitmekordse õlivärvikihi all olev (soome) põrandapapp mille all omakorda

paikneb laudis. Laudis toetub laakidele mis omakorda on ümbritsetud õhutihedalt täietud liivaga.

Köök on saanud hilisemas perioodis tugeva remont-tööde osaliseks. Põhjapoolses seinas on kuni aknani silikaattelistest müüritis. Toa poolsest osast on edasine täide püstpalk. Õuepoolsest osast on silikaattellis mis on saanud ülemistes tsoonides kuni sentimeetrise krohvikihiga ja on tänaseks päevaks lagunemisohtlikus olukorras.

Siseseinu katab pruuniks värvitud saepuru plaat. Ka laes on saepuruplaat mis on püütud kunstiliselt lahendada nii paigutuselt kui värvidelt mängides valge ja beežiga. Köögi põrand on betoneeritud ja kaetud pvc-ga. Eeskoja osas on vundament maakivist, kuid õue alale jääv osa on betoonvalu.

3.6. Küttekolded

Küttekolded on hoone kohta massiivsed. Pottahi on tegumoelt leivaahi. Madala võlviga ja sügav. Peaaegu meeter. Eraldi on värske õhu võtu luuk ning liug-suvesiiber leibade küpsusastme kontrollimiseks. Kütte jaoks on pöördsiiber. Küttekolde ette jääv uks on paari millimeetrisest plekist ja suhteliselt suur. Meenutab väga suurt pliidi ust. Kuna värske õhu võtu süsteem on rajatud ahju ette otsa, siis tulekoldest tulenev kuumus pole uksele liiga teinud kogu siinse elutegevusperioodi ajal. Hinnanguliselt on ahi hoone rajamisaegne.

Ka köögis paikneb pliit on potist. Pliidil on säilinud toimiv veekeedu anum. See paikneb küttekoldega paralleelselt. Selline asetus teeb pliidi eriti massiivseks. Praeahi on oma tegevused juba teinud ja vajab uuendamist, kuid on veel kasutatav mõningaste mööndustega.

Pliidi kaudu on soojendatavad kaks truupi. Pliidil on kolm liugsiibrit millest üks jääb elutoa poolele. Tagakambri poolne soemüür on Võru tellisetehase savitelistest ja nõukogude perioodil ilmselt uuesti laotud. Köögi poolele jääb potist lahendus. Elutoa poole jääv soemüür on potist nii toa kui köögi poolelt. Viimaldõbrid korstnasse asuvad samal tasapinnal nii ahjul kui pliidil. Tänapäeva normidega pole see lubatav, kuid siinses lahenduses toimib pea laitmatult.

Säilitatavad väärtused ja soovitused.

Eluhoone:

Katus: Vajab väljavahetamist. Senine eterniit on ammendunud ja roovid piisavalt pehkinud, et anda järgi tugevamatele tornituultele ja lasta katusekattematerjalid liikuma. Eriti tähelepanelik tuleb olla vintskapi ja eeskoja vahelise sõlme lahendamisele. Katusekattematerjalina võib kasutada tänapäevast asbesti vaba eterniiti. Soovi korral katusealune välja ehitada aastaringseks kasutuseks, võib kaaluda soojustamise korral käsivaltspleki kasutamist.

Vundament: Toestada maja tagumisele küljele jääv vundament. Keldri vundament vajab hüdroisolatsiooni ja ventilatsiooni. Keldri trepp vajab remonti ja paremat insenertehnilist lahendust sõlmede osas.

Seinad: Parandada läbijooksudest tekkinud kahjustused tarindites. Köögi põhjapoolne sein taastada puidust lahendusega silikaadi asemel. Maja tagumisel küljel vajab toestamist magamistoa akna ümbrus. Ilmselt on seal nõukogude perioodil muudetud akna suurust ja jäetud paigaldamata tenderpost.

Avatäited: Säilinud kaks algupärast akent võimalusel taaskasutada ning restaureerida. Interjööris paiknevad ukсед tuleb säilitada.

Abihooned:

Kaev: Vajab mingil perioodil ülemiste salvede korrastamist ning liitekohtade tihendamist ja turvalisemat kaane süsteemi. Ka on oluline pumbasüsteemi välja vahetamine. Vibropumbast tekkiv vibratsioon paneb veesoones liivaterad liikuma ja see settib kaevu.

Ait: Võimalusel vahetada katusekatte materjal ja eelkõige paigaldada räasta plekk.

Laut: Vedada laut heintest ja igasugusest muust kolast tühjaks ning püüda uuesti karustada. Võimalusel asendada silikaadist laotud nurk sarnaselt põhja kaarde jäävale nurgale betoonvaluga. Põhjakaares moodustub akna ja nurga vahele mõne sentimeetrine süvend, mis lisab hoonele arhitektuurset ilmekust. Sama võib korrata lõunakaarde valatava betoon nurga ja akna vahele jääval alal.

Saun-garaaž: Ehituskvaliteet jätab tungivalt soovida ja hoone on pidevas hääbumisprotsessis kiiremini kui oluliselt eakamad kõrvalhooned. Ka on asukohast tulenevalt mitte arvestatud

suurvee perioodiga ning hoone on rajatud piisavalt madalale, et lahendada äravoolusüsteem, mis väldiks reovee sattumise kinnisesse tiiki. Lihtsam on rajada uus saun uude kohta, kui hakata vundamenti armeerima ja silikaat hoonet tõstma pinnase suhtes.

Hoonete ümbrus:

Õuepealne vajab vertikaalplaneeringut seoses pinnase ebatasase seisundi tõttu. Hoonest lõunasuunale, vahetult vana tiigi pervele jääb väga suur ja auväärt tamm, mille ümbermõõt on üle 1,2 meetri. Maja tagumisel küljel asub õunapuu aed. Siin seal on kreeke ja ploompuid, mis valdavalt jäävad õunapuu aia ja vana tiigi vahelisele alale. Osad kreegid paiknevad ka aida vahetus läheduses. Nende säilitamine või asendamine tasub kaalumist seoses üle välja saabuva edelatuule ja talvise tuisu tõkestamiseks.

Tasub kaalumist uue tiigi süvistamine ja kuivenduskraavide korrastamine, et vältida piirkondlikku soostumist.

Suurimaks väärtuseks on siiski looduskaunis koht suhteliselt Tartu vahetus läheduses. Ja naabritest suhteline privaatsus.

Eraldi lisandväärtus tuleneb 5 kilomeetri kaugusel asuvast Paali mäe olemasolust mis suunab edelast tulevad väiksemad vihmapihved õuepealt mööda. Ka on pidev kokkupuude metsloomadega õue peal ja lähiümbruses. Kohalike jahimeeste abiga on tehtud metssigadele eraldi söödaplats populatsioonist ülevaate saamiseks.

Kokkuvõte

Eha talukompleksi kohta võib kokkuvõtvalt nentida, et vaatamata oma suhteliselt pikale ja keerulisele elueale on osa talu hoonestusest ajahamba puremisele siiski vastu pidanud.

Siin on olnud nii rajavaid, kui peremehetuid, kui mittehoolivaid perioode. Hoonete konserveerimise, restaureerimise ja renoveerimise korral tuleb võimalikult palju eelistada ajalooliselt end tõestanud ja omaaegseid või nendele lähedasi ehitusmaterjale. Pean silmas siin katusekattematerjale ja vundamendi parandamisele kuluvaid materjale. Kaasa-arvatud klassikalisi ja ajalooliselt end tõestanud avatäite materjale. Konserveeritud-restaureeritud hoone maht ja välimus võiksid jääda algupärastena. Olgugi, et hoonekompleksil ei ole enam oma esialgset loomapidamise funktsiooni, on väärtuslikud ka talu kõrvalhoonestused.

Töö üheks väärtuseks oli endale mõtestada talukompleksi väärtused nii ajalooliselt kui eluliselt. Seada plaane hoonete tuleviku osas.

Looduskaunis koht on omaette väärtus, mis ei tohi üle kaaluda ajaloolisi väärtusi. Sest kus veel saaks pööninguluugil jalgu kõlgutades tuledes Tartule ülevalt alla vaadates öösorri ja konnade krooksumist kulata.

Kasutatud kirjandus ja teised allikmaterjalid

Eesti mõisaportaali <http://www.mois.ee/kihel/kambja.shtml> (vaadatud 30.IV 2017)

Ehitisregister <https://www.ehr.ee/app/otsing?2> (vaadatud 30.IV 2017)

Kambja kihelkond https://et.wikipedia.org/wiki/Kambja_kihelkond (vaadatud 30.IV 2017)

Kambja Valla koduleht <http://kambja.ee/tutvustus-ja-asukoht> (vaadatud 30.IV 2017)

Kambja Vikipeedias <https://et.wikipedia.org/wiki/Kambja> (vaadatud 30.IV 2017)

Maaameti kaardiserver <http://geoportaal.maaamet.ee> (vaadatud 30.IV 2017)

MuinasTeeVee, Asunikutalu. - <http://arhiiv.err.ee/vaata/muinasteevee-asunikutalu> (vaadatud 30.IV 2017)

E. Tamm, T. Kimmel, Tartumaa kaitsmata ehituspärand 1870-1991. - Tartu, 2010.
http://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/maakondlikud%20ylevaated/tartumaa/Tartu_maa.pdf (vaadatud 30.IV 2017)

Vastse-Kambja mõis - EAA.1370 Ajaloo arhiivi fondiloend

http://www.eha.ee/fondiloend/frames/fond_prop.php?id=3142 (vaadatud 30.IV 2017)

Vikipeedia https://et.wikipedia.org/wiki/Vastse-Kambja_m%C3%B5is (vaadatud 30.IV 2017)